

УДК 378.147:004

Тарасенко Р. О.

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В МЕЖАХ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ ПРОЕКТІВ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ САТ-СИСТЕМ

***Анотація.** Розглянуто питання вивчення майбутніми перекладачами основ роботи із сучасними системами автоматизації перекладу. Констатовано тенденцію переходу роботи перекладачів від індивідуальної діяльності в площину перекладацької індустрії. Визначено низку положень, необхідних для врахування при формуванні змісту спецкурсу щодо формування умінь використання САТ-систем при реалізації перекладацьких проектів. Розроблено схему організації перекладацького проекту з використанням САТ-систем для визначення ролі перекладача в проекті та вимог до його компетенцій. Запропоновано зміст спецкурсу для підготовки майбутніх перекладачів щодо застосування САТ-систем при реалізації перекладацьких проектів.*

***Ключові слова:** інформаційна компетентність, перекладацький проект, САТ-системи, зміст дисциплін, перекладач.*

Тарасенко Р. А.

ПОДГОТОВКА БУДУЩИХ ПЕРЕВОДЧИКОВ К ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В РАМКАХ ПЕРЕВОДЧЕСКИХ ПРОЕКТОВ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ САТ-СИСТЕМ

***Аннотация.** Рассмотрены вопросы изучения будущими переводчиками основ работы с современными системами автоматизации перевода. Констатирована тенденция перехода работы переводчиков от индивидуальной деятельности в плоскость переводческой индустрии. Определен ряд положений, которые необходимо учитывать при формировании содержания спецкурса по формированию умений использования САТ-систем при реализации переводческих проектов. Разработана схема организации переводческого проекта с использованием САТ-систем для определения роли переводчи-*

ка в проекте и требований к его компетенциям. Предложено содержание спецкурса по подготовке будущих переводчиков к применению CAT-систем при реализации переводческих проектов.

Ключевые слова: информационная компетентность, переводческий проект, CAT-системы, содержание дисциплин, переводчик.

Tarasenko R. A.

TRAINING OF FUTURE TRANSLATORS FOR PROFESSIONAL WORK IN TRANSLATION PROJECTS USING CAT SYSTEMS

Summary. *The article deals with study of foundations of modern automation systems translation by future translators. The tendency of transition from individual activities of translators to the plane of the translation industry is ascertained. A number of provisions that should be considered when drafting the content of a special course on forming abilities of CAT-systems use in the implementation of translation projects are identified. A scheme for the organization of a translation project using CAT-systems to determine the role and the requirements for competencies of the translator in the project is designed. The content of a special course for the training of future translators to use CAT-systems in the implementation of translation projects is proposed.*

Key words: *information competence, translation project, CAT-system, content of subjects, translator.*

Постановка проблеми. Глобалізаційні процеси, які нині відбуваються у багатьох сферах людської діяльності, вимагають забезпечення різних форм комунікації між їх учасниками, і у першу чергу мовної. Метою є більш глибоке розуміння цілого ряду аспектів, починаючи від змісту професійно-виробничих повідомлень, до глибинної сутності політичних, економічних, духовних, культурних, етнічних, релігійних та інших особливостей представників різних народів і країн. Все це передбачає необхідність забезпечення перекладу зростаючих мовних потоків, що зміщує акценти діяльності перекладачів із творчої площини й індивідуальної діяльності у площину перекладацької індустрії.

Перекладацька індустрія, як і будь-яка інша, передбачає, з одного боку, наявність та розвиток відповідних засобів і технологій, з іншого – високий рівень кваліфікації фахівців, здатних завдяки володінню комплексом спеціальних знань та умінь забезпечити реалізацію сучасних високотехнологічних задач. Характерною ознакою переорієнтації роботи перекладачів на індустріальну діяльність є перекладацькі проекти, які реалізуються у співпраці різноманітних установ, компаній, підприємств із зарубіжними партнерами. Як правило, таке співробітництво не обмежується короточасними зв'язками та контактами, а передбачає довгострокові перспективи, що вимагає створення на цьому рівні власних перекладацьких проектів та системи їх забезпечення з метою отримання надійного джерела перекладу іншомовної інформації. Це, в свою чергу, вимагає формування у майбутніх перекладачів в процесі професійної підготовки відповідних компетенцій щодо реалізації перекладацьких проектів сучасними засобами в межах процесу формування їхньої інформаційної компетентності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблема використання інформаційних технологій при здійсненні перекладацької діяльності постала майже одночасно із появою комп'ютерної техніки. Однак питання отримання адекватного перекладу іншомовної інформації з використанням комп'ютерної техніки та відповідного програмного забезпечення і нині залишається актуальним об'єктом дослідження багатьох науковців, як теоретиків, так і практиків. Зокрема, розробкою та впровадженням навчальних курсів, методичних розробок у навчальний процес підготовки майбутніх перекладачів, які б забезпечили формування відповідних компетенцій щодо використання в перекладацькій діяльності систем автоматизованого перекладу, займаються А. Атабекова, А. Воронова, І. Верч, А. Вей, Т. Захарова, Д. Кенні, А. Кутузов, М. Пріор, А. Цемахман.

Проте питання формування змісту спецкурсів, які б враховували вимоги до діяльності перекладача в межах перекладацького проекту з використанням автоматизованих систем перекладу потребують окремого дослідження.

Мета статті – розглянути змістовий аспект формування інформаційної компетентності майбутніх перекладачів в розрізі використання CAT-системи при реалізації перекладацьких проектів.

Виклад основного матеріалу. Сучасні економічні умови зумовлюють нові особливості діяльності великих компаній, які за рахунок освоєння світових ринків, перенесення виробництва продукції за кордон, орієнтування її випуску на споживачів із різних країн перетворюють ці компанії на транснаціональні. Це, в свою чергу, породжує низку задач, вирішення яких пов'язане з іншомовною комунікацією в усіх сферах їх діяльності. Створення якісно нового мовного про-

сторю можливе за умови забезпечення ефективності процесу перекладу документації, що потребує фахового підходу до його організації й технологічного супроводу, і передбачає, зокрема, здійснення такої діяльності в рамках окремих перекладацьких проєктів. Одним із шляхів реалізації цих задач є використання відповідного класу засобів програмного забезпечення, найбільш поширеними серед яких є системи машинного перекладу Machine Translation (MT) та системи автоматизованого перекладу CAT (Computer-Aided/Assisted Translation).

У контексті реалізації перекладацьких проєктів особливої уваги заслуговують CAT-системи. Вони поєднують в собі комплекс технологій та інструментів для перекладу документації, локалізації програмного забезпечення, ведення термінологічних глосаріїв, перевірки якості перекладу, створення і розподілу перекладацьких проєктів. Застосування систем автоматизації є ефективним при перекладі технічної, фінансової, юридичної та іншої документації з високим ступенем повторюваності текстів, який у проєкті може досягати 50%. Економія часу на переклад та форматування текстів із застосуванням систем автоматизації становить при цьому від 30 до 50% [1]. Особливу перевагу такі системи забезпечують при роботі над потужними перекладацькими проєктами, де за дослідженнями компанії PROMT вона може підвищуватися до 80% [2]. Крім того, використання таких систем особливо актуальне при колективній роботі, коли необхідно забезпечити узгоджений переклад групи перекладачів в рамках одного проєкту. Всі результати автоматично зберігаються в єдиній базі даних, доступній усім учасникам процесу перекладу. У режимі реального часу користувачі бачать варіанти перекладу один одного. При цьому перекладачі можуть знаходитися в одній локальній мережі або підключатися віддалено. Забезпечення підтримки перекладу з використанням таких систем відбувається із застосуванням запозичених або власноруч сформованих баз перекладів (концепція пам'яті перекладів Translation Memory (TM)), що у поєднанні із потужним інструментарієм та сформованою інформаційною компетентністю перекладача сприяє максимальній ефективності перекладів (швидкість, якість, здешевлення, зменшення трудозатрат виконаних робіт).

Нині існує ціла низка прикладів успішного запровадження таких систем відомими компаніями, установами, підприємствами, які здійснюють свою діяльність у банківському секторі (CREDIT SUISSE GROUP, Dresdner Bank), нафтовому та енергетичному бізнесі (ТНК, Лукойл) автомобільній індустрії (AUDI, DAIMLERCHRYSLER, SEAT), IT-сегменті (HP,

Microsoft, DELL). Водночас спостерігається тенденція впровадження таких рішень в компаніях, які обслуговують галузі, що раніше не відрізнялися застосуванням високих технологій, до яких донедавна можна було віднести і сільське господарство. Про це красномовно свідчить використання CAT-систем такими відомими компаніями, як JOHN DEERE, Bayer та цілим рядом інших, які поставляють свою продукцію до багатьох країн світу і спрямовують свою діяльність на потреби виробництва сільськогосподарської продукції та забезпечення якості продуктів харчування, що, безумовно, вимагає здійснення перекладу значних обсягів документації. Все це передбачає формування нового вектора професійної компетентності перекладача для аграрної галузі в напрямі використання CAT-систем у професійній діяльності.

Підготовка перекладачів в європейських та американських університетах обов'язково передбачає вивчення основ роботи із сучасними системами автоматизації перекладу, зокрема CAT-системами, які дозволяють сформувати у майбутніх фахівців професійні уміння застосування інформаційних технологій у перекладацькій галузі [3]. При цьому варто відзначити, що питання використання таких систем при наданні перекладацьких послуг включені до американського стандарту ASTM F2575-06 та європейського BS EN 15038:2006, які регламентують умови здійснення та забезпечення якості перекладів [2; 4; 5]. Зокрема, європейський стандарт передбачає використання CAT-систем, в першу чергу, в розрізі виконання перекладацьких проєктів. Забезпечення технічної складової підготовчого етапу та етапу реалізації перекладацького проєкту означено в таких аспектах:

- підготовка документу або частини тексту до використання в CAT;
- конвертування формату та шрифту;
- вирівнювання документу для використання в CAT;
- визначення файлів для різних типів даних (DTD files) для XML, SGML;
- збір та підготовка довідкового матеріалу (спеціальної термінології, термінології замовника, техніко-дидактичного матеріалу, Інтернет-посилань тощо) [4].

Формування компетенцій щодо використання CAT-систем в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців з перекладу у провідних ВНЗ Європи здійснюється шляхом розробки та викладання відповідних навчальних курсів. Прикладами таких курсів є «Інформаційні технології перекладів» (Університет міста Трієст, Італія), «Автоматизований переклад» та «Робота з термінологією з комп'ютерною підтримкою» (Єв-

роакадемія, Берлін, Лейпциг, Дрезден, Ганновер; Німеччина), «Робота з термінологією з комп'ютерною підтримкою і автоматизований переклад» (Вюрцбургська школа перекладачів, Німеччина), «Професійна компетенція» (Рупрехт-Карлс-Університет Гайдельберг, Німеччина), «Інформаційні технології в перекладі» (Московський державний університет, Росія), «Комп'ютерні технології в перекладі» (Тюменський державний університет, Росія), «Інфокомунікаційні технології в юридичному перекладі» (Російський університет дружби народів), «Управління проектами у мовній індустрії», «Термінологія і використання комп'ютерів для перекладачів» (Кентський університет, Великобританія). У вітчизняних ВНЗ, де здійснюється підготовка перекладачів, САТ-системи вивчаються досить обмежено, що зумовлено низкою причин. Проте, як свідчить наведений аналіз використання САТ-систем у виробничих структурах, світовий досвід з підготовки перекладачів та тенденції розвитку ринку перекладацьких послуг, введення до навчальних планів підготовки перекладачів, у тому числі і для аграрної галузі, спецкурсів з формування компетенцій щодо роботи з САТ-системами є вимогою сьогодення.

Безумовно, при формуванні змісту такого спецкурсу необхідно врахувати уже напрацьований досвід, накопичений провідними університетами світу і Європи та відображений у наведених вище навчальних курсах. Особливої уваги при цьому заслуговують спецкурси, розроблені Marc Prior (Німеччина), Dorothy Kenny и Andy Way (Ірландія), Romina Marazzato de Sparano (Каліфорнія) [3].

Водночас при формуванні змісту таких спецкурсів має бути врахований ряд положень, які в підсумку повинні забезпечити той рівень сформованості знань і умінь майбутніх перекладачів щодо застосування САТ-систем, якого вимагає сучасна перекладацька індустрія:

- усвідомлення сутності роботи над перекладацьким проектом як окремого виду діяльності перекладача, що передбачає сформованість спеціальних компетенцій;
- розуміння ролі САТ-систем та їх впливу на ефективність досягнення кінцевого результату при реалізації перекладацьких проектів;
- уміння виконувати роботу на кожному з етапів підготовки та реалізації перекладацьких проектів з використанням САТ-систем;
- готовність до здійснення взаємодії зі структурними елементами системи, в межах якої відбувається реалізація перекладацького проекту.

Важливість врахування означених положень підтверджується низкою актуальних напрацювань науковців з досліджуваної теми і станом ринку перекладацьких послуг. Зокрема, за оцінкою лідера у розробці програмних продуктів класу САТ-систем компанії TRADOS, при виконанні перекладацьких проектів з використанням таких систем 60% зусиль перекладача спрямовується на реалізацію лінгвістичних технологій, які передбачають використання пам'яті перекладів та відповідних термінологічних баз для здійснення перекладу. 30% діяльності відводиться на технологічний супровід реалізації перекладу шляхом управління ресурсами та можливостями відповідного програмного забезпечення. Схема такої взаємодії наведена на рис. 1.

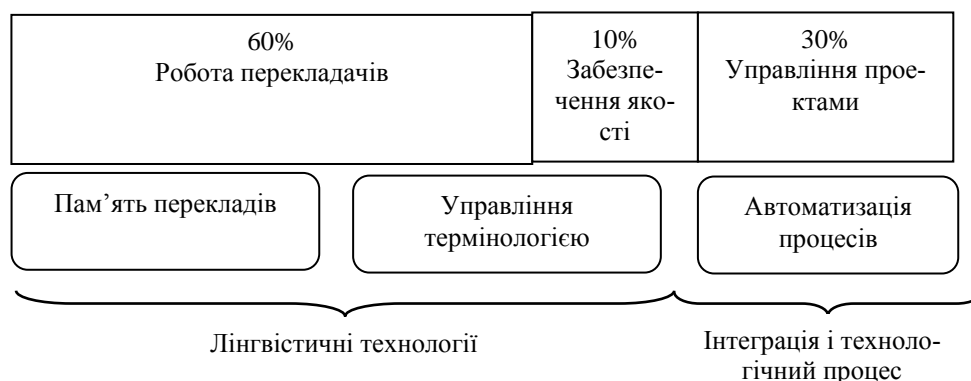

Рис. 1. Співвідношення технологічних процесів при реалізації перекладацьких проектів з використанням САТ-систем (Хелен Віркус (Trados)).

Усвідомлення керівництвом будь-якої виробничої структури необхідності переведення перекладацького сегменту її діяльності на якісно новий рівень, що передбачає застосування САТ-систем, вимагає здійснення цілого ряду організаційних, технічних, технологічних заходів, реалізовувати які мають кваліфіковані фахівці. Тому у процес їхньої підготовки доцільно включи-

ти вивчення етапів підготовки та реалізації перекладацьких проектів з використанням САТ-систем з опорою на реальні приклади запровадження та реалізації таких систем у перекладацьких проектах, яким може бути, зокрема, нафтова компанія ТНК-ВР [6]. Узагальнюючи представлений досвід такої роботи, виокремимо етапи впровадження, підготовки та реалізації пере-

кладацьких проєктів, до яких має бути підготовлений майбутній перекладач.

1. Обґрунтування та вибір програмного рішення щодо запровадження САТ-систем.
2. Формулювання вимог до апаратних ресурсів.
3. Розробка методики навчання учасників перекладацького проєкту.
4. Організація навчання, проведення тренінгів та консультування користувачів системи.
5. Організація та вироблення умов співробітництва із представниками розробника системи.
6. Підбір групи користувачів-тестувальників.
7. Підготовка плану розгортання системи.
8. Установка сервера ліцензій, серверних і клієнтських компонентів системи.
9. Створення початкових баз перекладів на основі файлів Word, Excel, PowerPoint.
10. Формування та редагування термінологічної бази (глосарію).

11. Розподілення ролей в проєкті та відпрацювання сценаріїв організації роботи.
12. Здійснення перекладу з контролем якості на проміжних етапах.
13. Редагування перекладу та перевірка його якості.
14. Передача комплекту готового перекладу замовнику.

Особливості підготовки до діяльності на кожному із зазначених етапів мають знайти своє відображення в розділах та темах навчального курсу, спрямованого на формування умінь з використання САТ-систем.

На нашу думку, при визначенні змісту цього спецкурсу не можна також знехтувати таким важливим аспектом, як готовність перекладача до взаємодії в межах перекладацького проєкту. Для розкриття сутності цієї взаємодії розробили схему такого проєкту з використанням САТ-систем (рис. 2).

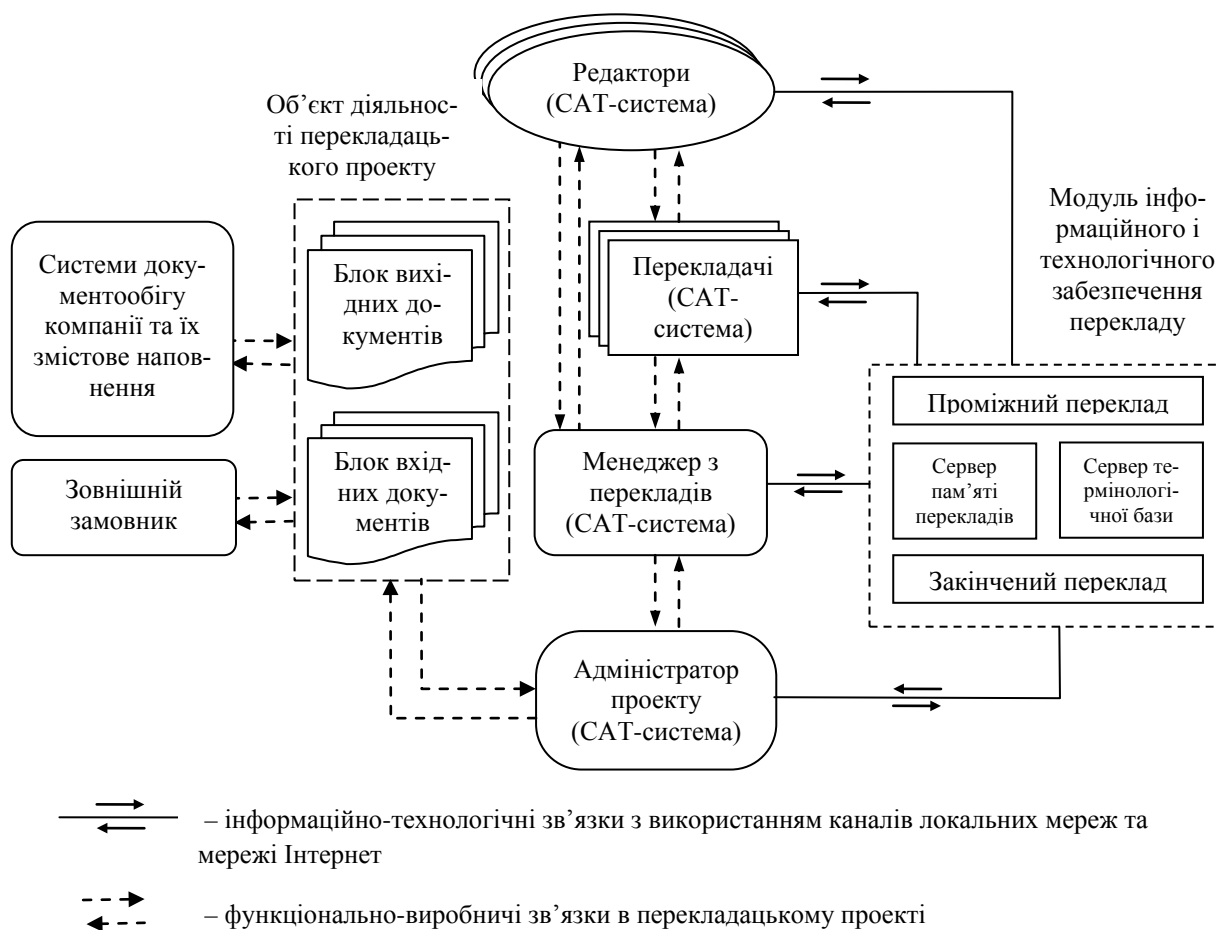

Рис. 2. Схема перекладацького проєкту з використанням САТ-систем.

Вона відображає можливість забезпечення оптимізації складових перекладацького проєкту з безпосереднім впливом на кінцевий результат, виявлення нових сценаріїв організації роботи та використання потенціалу перекладачів, відслідковування міжкомпонентних і зворотних зв'язків для підвищення ефективності реалізації проєкту та визначення ролі перекладача в ньому.

Як видно зі схеми, загальне керівництво проєктом здійснюється адміністратором проєкту, до обов'язків якого входить аналіз проєкту щодо можливості його реалізації, визначення умов та термінів передачі кінцевого продукту, прийняття рішень про склад перекладацьких та редакторських груп, розподіл фінансових ресурсів, передача готової продукції замовнику або

споживачу. Безпосередньо процесом перекладу керує менеджер з перекладів. Його функції полягають в організації взаємодії як між групами перекладачів і редакторів, так і в межах цих груп, у відстеженні часу і якості виконання проекту, розробці та впровадженні методів аудиту процесу перекладу. Безпосередніми виконавцями проекту є перекладачі, які в процесі роботи створюють, в основному, два види інформаційного продукту, а саме: текст перекладу, який можливо ще буде редагуватися, та базу пам'яті перекладів (ТМ). Ці лінгвістичні продукти створюються паралельно в середовищі CAT-систем. Надалі вони направляються редакторам для продовження їх обробки до кінцевого лінгвістичного продукту, який становитиме результат роботи перекладацького проекту. Всі означені суб'єкти безпосередньо задіяні у технологічному процесі впровадження, підготовки та реалізації перекладацького проекту, що передбачає використання в якості виконавців фахівців з перекладу, які володіють відповідними компетенціями щодо застосування CAT-систем у професійній діяльності.

Враховуючи всі зазначені аспекти, які впливають на визначення змісту спецкурсу для підготовки перекладачів до роботи в перекладацьких проектах на основі сучасних систем автоматизації перекладу, зокрема CAT-систем, пропонуємо розроблений нами спецкурс «Інформаційні технології в перекладацьких проектах» з таким змістом:

- програмне забезпечення реалізації перекладацьких проектів (основні типи ліцензій на програмне забезпечення, системи машинного та автоматизованого перекладу, програми реалізації клієнт-серверних технологій, програми формування термінологічної бази, системи пам'яті перекладів, пошукові системи, програми вирівнювання паралельних текстів);
- апаратне забезпечення перекладацьких проектів (принципи побудови, роботи та використання локальних мереж, умови доступу до ресурсів мережі Інтернет та обмін інформаційними ресурсами, технічні характеристики серверних платформ, робочих станцій, інших апаратних засобів, що забезпечують перекладацький проект);
- інформаційне забезпечення перекладацьких проектів (електронні каталоги, електронні бібліотеки та журнали, електронні енциклопедії, текстові корпуси, галузеві портали для здійснення інформаційно-довідкового пошуку за замовленою тематикою, електронні двомовні словники загального та спеціального призначення для добору відповідностей та еквівалентів при перекладі);
- вимоги нормативних документів (стандартів) до надання перекладацьких послуг з використанням систем машинного та автоматизованого перекладу;
- формати файлів та особливості їх використання в межах перекладацьких проектів (.txt, .doc, .rtf, .odt, .pdf, .html, .xml, .indd, .tmx, .tbx, .xliff, .sdltm);
- основні етапи роботи з SDL Trados (створення перекладацького проекту, підготовка робочого середовища перекладу, розпізнавання термінології (вставка термінів), автоматична підстановка при локалізації (вставка placeable-елементів), правила сегментації, функція Autoconcordance (пошук по базі), додавання запису до термінологічної бази, усунення помилок, імпорт / експорт даних).

Отже, з метою забезпечення підготовки висококваліфікованих перекладачів у процес їхньої професійної підготовки доцільно включити спецкурс щодо формування компетенцій з використання CAT-систем при реалізації перекладацьких проектів як окремого виду професійної діяльності. Зміст такого спецкурсу має враховувати вимоги до діяльності перекладача в межах проекту та забезпечувати виконання ним професійних функцій на всіх етапах підготовки, впровадження та реалізації перекладацького проекту.

Перспективи подальших наукових розвідок можуть бути пов'язані з уточненням змісту спецкурсу з метою підвищення ефективності формування інформаційної компетентності перекладача щодо використання CAT-систем при реалізації перекладацьких проектів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Виноградова Т. Современные системы автоматизации перевода и решения SDL Trados [Електронний ресурс] / Т. Виноградова. – Режим доступу : <http://www.tra-service.ru/article>.
2. Рыбкин С. Ф. Нормирование переводческого процесса / С. Ф. Рыбкин // Мир перевода. – 2009. – № 1(21). – С. 23–28.
3. Кутузов А. Б. Компьютерные технологии в формировании профессиональной компетенции переводчика / А. Б. Кутузов // Языки профессиональной коммуникации : сборник статей Третьей международной научной конференции, т. 2 (Челябинск, 2007 г.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://tc.utmn.ru/files/kutuzov_it.pdf.
4. BS EN 15038:2006 Translation services – Service Requirements, June 2006.
5. F 2575 – 06 Standard Guide for Quality Assurance in Translation, ASTM International, June 2006.
6. Шашенкова Е. Перевод как коллективное творчество / Е. Шашенкова // Директор информационной службы [Електронний ресурс]. – 2007. – № 5. – Режим доступу : <http://www.osp.ru/cio/2007/05/4213908/>.